

АЛГОРИТМ ЗНЕСЕННЯ (ЛІКВІДАЦІЇ, ДЕМОНТАЖУ) ГРЕБЕЛЬ І ДАМБ

(алгоритм орієнтований на безхазяйні греблі та дамби, але може бути також застосований починаючи з п. 2.4. до гідротехнічних споруд, які вже мають власника)

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Термінологія та визначення понять: «гребля», «дамба» та «гідротехнічна споруда».

Відповідно до профільного ДБН В.2.4-3-2010 «Гідротехнічні споруди. Основні положення», **гідротехнічні споруди** - споруди, що підпадають під вплив водного середовища, призначені для використання і охорони водних ресурсів, а також для захисту від шкідливого впливу вод. Зазначений документ визначає, що **греблі** та **дамби** відносяться до категорії основних гідротехнічних споруд.

Згідно з Державним класифікатором будівель та споруд ДК 018-2000, дамби, зокрема, дамби гідроенергетичні, є інженерними водними спорудами, які відносяться до групи – порти, канали, греблі та інші водні споруди.

Визначення термінів «гребля» та «дамба» із чітким розмежуванням їх цільового призначення та інженерного задуму наведено:

1. у ДСТУ 7501:2014 «Гідроелектростанції малі. Терміни та визначення понять», зокрема:

- **4.3.20 гідротехнічні споруди** – інженерні споруди, призначені для використання природних водних ресурсів (грунтових вод, річок, озер, морів) або для запобігання шкідливій дії води на навколишнє середовище (розлив берегів, повені, селі);

- **4.3.25 гребля** – гідротехнічна споруда, яка перегороджує русло річки для підняття рівня води;

- **4.3.29 дамба** – гідротехнічна споруда для захисту території від паводків, спрямованого відхилю потоку води, відгородження штучних водойм і водотоків;

2. у Наказі Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 22.03.2010 р. № 76 «Про затвердження форми звітності № 1-ізт (річна) «Звіт про інженерний захист територій населених пунктів» та Інструкції щодо її заповнення», зокрема:

- **гребля** – гідротехнічна споруда, що перегороджує русло річки, водотоку, болота з метою створення водосховища, регулювання рівня води водних об'єктів тощо;

- **дамба** – інженерна гідротехнічна споруда, призначена для: захисту від затоплення територій населених пунктів, прилеглих до водосховищ, річок, інших водних об'єктів; використання водних ресурсів; боротьби із шкідливою дією вод; захисту земель від водної та вітрової ерозії, інших негативних процесів, шляхом обвалування берегів водосховищ, річок, інших водних об'єктів.

Для цілей даного алгоритму далі по тексту скорочення «ГТС» вживається в розумінні гребля та/або дамба.

1.2. Юридичний статус гідротехнічних споруд (греблі, дамби).

В розумінні чинного законодавства України, греблі та дамби відносяться до нерухомого майна.

В статті 181 Цивільного кодексу України наведено визначення нерухомої речі: до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.

Дане визначення є узагальненим та характеризує нерухоме майно за трьома основними ознаками, які повинні бути притаманні тому чи іншому об'єкту при визначенні його належності до нерухомого майна, а саме:

- розташування на земельній ділянці;
- переміщення неможливе без його знецінення;
- переміщення неможливе без зміни його призначення.

Виходячи із вищезазначених ознак, такі об'єкти як греблі та дамби відносяться до нерухомих речей, тобто є нерухомим майном.

Згідно зі ст. 182 Цивільного кодексу України, право власності на нерухоме майно підлягає державній реєстрації.

Порядок проведення такої державної реєстрації встановлюється Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2014 р. № 1952-IV. Державною реєстрацією прав на нерухоме майно – є офіційне визнання і підтвердження державою фактів виникнення (а також переходу та припинення) прав на нерухоме майно, шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

В статті 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» встановлено, зокрема, що у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно реєструються речові права на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення, а саме: житлові будинки, будівлі, споруди, а також їх окремі частини, квартири, житлові та нежитлові приміщення.

Також, відповідно до Методичних рекомендацій стосовно об'єктів нерухомого майна, права на які підлягають державній реєстрації, схвалені рішенням колегії Державної реєстраційної служби України від 11.12.2012 р., протокол № 3, до об'єктів нерухомого майна, права на які підлягають державній реєстрації, належать споруди (інженерні, гідротехнічні тощо) – земельні поліпшення, що не належать до будівель та приміщень, призначені для виконання спеціальних технічних функцій.

З вищенаведеного вбачається, що гідротехнічні споруди, зокрема греблі та дамби, є нерухомим майном, права на яке підлягають державній реєстрації.

Також, згідно з Законом України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р. № 2245-III, Методикою ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів, затвердженою наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23.02.2006 р. № 98, греблі та дамби відносяться до потенційно небезпечних об'єктів та підлягають ідентифікації, відповідно, як потенційно небезпечні об'єкти.

1.3. Статус земельної ділянки під ГТС.

Відповідно до пункту «в» частини 1 статті 58 Земельного кодексу України, землі, зайняті, зокрема: гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них, належать до земель водного фонду.

В частині 1 статті 59 Земельного кодексу України встановлено, що землі водного фонду можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності.

Із статті 83 Земельного кодексу України вбачається, що у комунальній власності перебувають земельні ділянки, на яких розташовані будівлі, споруди, інші об'єкти нерухомого майна комунальної власності незалежно від місця їх розташування.

Тобто, відповідно до вищевказаного, після набуття територіальною громадою права комунальної власності на ГТС, в тому числі на безхазяйні, до неї переходить право власності на земельну ділянку під такою ГТС.

2. ПОРЯДОК ЗНЕСЕННЯ (ЛІКВІДАЦІЇ, ДЕМОНТАЖУ) ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУД (ГРЕБЕЛЬ, ДАМБ)

Можливість визначити юридичну і фактичну долю майна (тобто його продати, подарувати, обміняти, знищити тощо) відноситься до однієї з трьох правомочностей власника - розпорядження.

За загальним правилом, розпорядитися майном, в тому числі прийняти рішення про знищення майна, може тільки його власник, або особа, наділена власником такими повноваженнями.

Відповідно до статті 317 Цивільного кодексу України, власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном.

В статті 319 Цивільного кодексу України встановлено, що власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

Таким чином, здійснення процедури знесення (ліквідації, демонтажу) ГТС є результатом реалізації власником свого права розпорядження майном.

Для юридичної можливості прийняти рішення про знищення майна (що є юридичним актом) необхідно бути власником цього майна.

Якщо майно (в нашому випадку ГТС) не має власника або власник його не відомий (безхазяйне майно), такому юридичному акту як розпорядження майном

у вигляді прийняття рішення про знесення ГТС повинна передувати процедура набуття права власності на таку ГТС (про що детальніше описано нижче в пп. 2.1.-2.3. алгоритму).

2.1. Ідентифікація гідротехнічної споруди (греблі, дамби).

При виявленні гідротехнічної споруди (греблі, дамби), власник якої невідомий, але щодо якої є зацікавленість у її знесенні (або вчинення будь-яких інших дій), першим кроком у реалізації цієї мети є ідентифікація такої ГТС, що включає в себе: інвентаризацію, пошук власника, технічної документації та постановлення на облік як об'єкту нерухомого майна, який не має власника, або власник якого невідомий.

При цьому слід розуміти, що згідно з чинним законодавством, оскільки ГТС є нерухомим майном, вони повинні були пройти процедуру технічної інвентаризації (із виготовленням технічного паспорту) як самостійні об'єкти нерухомого майна або у складі будівель та споруд малих ГЕС (в залежності від індивідуальних особливостей, стану та складу будівель і споруд) та зареєстровані в Держаному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Гідротехнічні споруди, в тому числі малих ГЕС, які були побудовані та введені в експлуатацію за радянських часів, особливо ті, які не експлуатуються та/або не перебувають в користуванні, в більшості своїй є та залишаються безхазяйними. Тобто, вони не перебувають на балансі підприємства, органу державної влади чи місцевого самоврядування; не зареєстровані в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Ці обставини обумовлені декількома факторами:

з однієї сторони, це результат бурхливого процесу приватизації та корпоратизації державного майна та підприємств після здобуття Україною незалежності. Такі ГТС, як правило, не входили до складу статутного капіталу реорганізованих та корпоратизованих підприємств (оскільки не підлягали приватизації та розпаюванню), проте залишились на балансі цих підприємств. В результаті цілих ланцюгів реорганізацій та ліквідацій підприємств-балансоутримувачів, такі ГТС юридично «зависали в повітрі» та залишались поза увагою осіб, які приймали участь в процесі розподілення майна;

з іншої сторони, органи місцевого самоврядування часто не бажають та не поспішають обліковувати та оформляти безхазяйні ГТС, які втратили свою економічну привабливість та їх не доцільно використовувати в господарській діяльності, як по причині витратності процесу оформлення прав на ГТС, так і через необхідність нести тягар власника щодо їх подальшого утримання.

У випадку, коли питання про знесення ГТС вже постало, можемо презюмувати, що гідротехнічна споруда вже є фізично виявленою і перед місцевою громадою та/або іншими зацікавленими особами стоїть завдання здійснення легальної процедури знесення (ліквідації, демонтажу) даної ГТС та, відповідно, належного документального оформлення цього процесу.

Порядок дій:

2.1.1. Утворення та затвердження розпорядженням районної державної адміністрації Комісії з проведення інвентаризації гідротехнічних споруд водних об'єктів на відповідній території* (якщо така комісія утворена та діє на момент ініціювання звернення, то від імені громадськості або органу місцевого самоврядування необхідно передати на розгляд Комісії інформацію про безхазяйні ГТС та клопотання про проведення інвентаризації визначеної ГТС).

Орієнтовний перелік завдань (питань), які ставляться перед Комісією:

- проведення обстеження гідротехнічних споруд водних об'єктів на визначеній території та складення акту проведеної інвентаризації;
- організація роботи по визначенню власника/балансоутримувача ГТС чи можливих правонаступників;
- визначення переліку гідротехнічних споруд, які не мають власника, та вжиття заходів стосовно оформлення на них правовстановлюючих документів міськими, селищними, сільськими радами (відповідно до територіального розташування).
- можливість подальшої експлуатації ГТС згідно його цільового призначення;
- встановлення факту руйнування (або непридатності для експлуатації) ГТС, висунування пропозицій щодо подальшого використання та/або знесення об'єкта;
- з'ясування питання про необхідність проведення днопоглиблювальних робіт у випадку знесення ГТС.

При проведенні обстеження ГТС, уповноваженим особам необхідно керуватися Правилами безпеки при експлуатації каналів, трубопроводів, інших гідротехнічних споруд у водогосподарських системах, що затверджені наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 03.04.2012 р. № 661 та Методикою проведення натурних обстежень земляних гребель і захисних дамб водогосподарського призначення – посібник до ВБН В.2.4-33-2.3.-03-2000 «Регулювання русел річок. Норми проектування».

*Необхідно зауважити, що відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями самостійно проводити інвентаризацію та обстеження ГТС та самостійно приймати рішення про проведення таких обстежень. При підготовці заходів по проведенню обстеження та взяттю на облік безхазяйного майна, місцевою радою створюється комісія, яка проводить обстеження виявленої ГТС по аналогії із діяльністю комісії відповідної місцевої держадміністрації.

На практиці, на території значної кількості територіальних громад, затверджені відповідні порядки про виявлення, облік, збереження та використання безхазяйного майна, а також діють на постійній основі комісії з обстеження безхазяйного майна.

2.1.2. Пошук власника та документів на ГТС.

В процесі проведення обстеження відповідної ГТС, до моменту затвердження Комісією результатів обстеження (інвентаризації), рекомендується добросовісно здійснити всі можливі заходи/дії по виявленню власника ГТС та пошуку проектної/технічної й іншої документації на неї. Це допоможе:

а) своєчасно оцінити ризики процесу знесення ГТС, а також відкоригувати план подальших дій у випадку виявлення потенційних власників (наприклад, правонаступників колишніх балансоутримувачів, користувачів тощо);

б) уникнути органам державної влади та/або місцевого самоврядування претензій та звинувачень у протиправній діяльності, неналежному виконанні своїх повноважень, порушенні прав фізичних чи юридичних осіб тощо;

в) більш оперативно та якісно оцінити технічні характеристики ГТС, визначити об'єм майбутніх підрядних робіт, сформулювати технічне завдання.

Радимо направити запити до наступних інстанцій (орієнтовно):

- до відповідного регіонального відділення Фонду державного майна України – запит про те, чи перебуває ГТС у державній власності; чи передана на баланс, в управління або до статутного капіталу господарського товариства; чи приватизована як самостійний об'єкт або як складова комплексу;

- до місцевого бюро технічної інвентаризації – запит про наявність реєстрації права власності на ГТС та про наявність її технічної інвентаризації;

- до територіального органу Міністерства юстиції України (яке забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень) – запит про наявність державної реєстрації права власності на ГТС;

- до обласної та районної державних адміністрацій – запит для отримання копій рішень про затвердження актів Комісій про прийняття об'єкту нерухомості і введення його в експлуатацію або ж повідомлень про відсутність вказаних документів;

- до районного та обласного органів водних ресурсів, що належать до сфери управління Державного агентства водних ресурсів – запит щодо того, чи обліковується у них така ГТС, її юридичний статус та балансова належність;

- до державного обласного архіву – запит для отримання копій рішень місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування про відведення земельної ділянки для будівництва ГТС та копій рішень про затвердження актів Комісій про прийняття об'єкту нерухомості і введення його в експлуатацію (разом з цими актами) або ж повідомлень про відсутність вказаних документів.

- до регіональної філії Центру державного земельного кадастру та регіонального управління Держгеокадастру – запит для встановлення правового статусу земельної ділянки, на якій розташована ГТС.

2.1.3. Документальне оформлення результатів інвентаризації.

Результати проведеної інвентаризації та обстеження ГТС, документуються відповідним актом, в якому зазначаються всі встановлені факти, зокрема:

- адреса, опис та технічний стан ГТС, ідентифікуючі ознаки ГТС, технічні характеристики, попередня її оцінка (всі складені акти (документи) повинні забезпечувати точну ідентифікацію об'єкта; до цих документів бажано додати фото ГТС);

- можливість/неможливість та необхідність подальшої експлуатації ГТС згідно її цільового призначення (у випадку встановлення можливості та необхідності експлуатації ГТС – пропозиції щодо шляхів здійснення цього);
- факт відсутності власника, балансоутримувача, іншого правомочного користувача ГТС (тобто, що ГТС є безхазяйним майном).

2.2. Замовлення технічної інвентаризації та виготовлення технічного паспорту ГТС.

Відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», саме орган місцевого самоврядування є особою (замовником) уповноваженою на здійснення дій по обліку, управлінню та оформленню прав на безхазяйне майно.

Складовою частиною оформлення прав на безхазяйне майно є проходження процедури технічної інвентаризації з наступним виготовленням технічного паспорту на об'єкт нерухомого майна - ГТС.

Технічна інвентаризація об'єктів нерухомого майна проводиться суб'єктами господарювання, у складі яких працює один або більше відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, які пройшли професійну атестацію у Мінрегіоні України та отримали кваліфікаційний сертифікат відповідно до статті 17 Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р. № 687-XIV та постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури» від 23.05.2011 р. № 554.

Такими суб'єктами господарювання є комунальні підприємства - бюро технічної інвентаризації або приватні сертифіковані підприємства.

Порядок та методика проведення технічної інвентаризації з метою визначення фактичної площі та об'єму ГТС, обстеження та оцінки технічного стану об'єкту, проводиться відповідно до «Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна», затвердженій наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 24.05.2001 р. № 127.

На підставі матеріалів технічної інвентаризації складається інвентаризаційна справа та технічний паспорт, примірник якого видається заявнику.

2.3. Оформлення права власності на ГТС як на безхазяйну річ.

Процедура набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно визначена Цивільним кодексом України. В статті 335 Цивільного кодексу України встановлено наступне:

«Безхазяйною є річ, яка не має власника або власник якої невідомий.

Безхазяйні нерухомі речі беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою органу місцевого самоврядування,

на території якого вони розміщені. Про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік робиться оголошення у друкованих засобах масової інформації.

Після спливу одного року з дня взяття на облік безхазяйної нерухомої речі вона за заявою органу, уповноваженого управляти майном відповідної територіальної громади, може бути передана за рішенням суду у комунальну власність.»

Виходячи із змісту вищезазначеної статті, можна виділити такі стадії в процесі оформлення права власності на безхазяйну річ:

2.3.1. Взяття ГТС на облік як об'єкту нерухомого майна, який не має власника, або власник якого невідомий.

Згідно із статтею 29 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать повноваження по управлінню в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад.

Відповідно до статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад належить питання набуття у власність та розпорядження комунальним майном, що вирішується на пленарних засіданнях відповідної ради.

З огляду на вищевикладене, рекомендується перед поданням заяви про взяття на облік безхазяйної ГТС, прийняти на сесії місцевої ради рішення: а) про взяття на облік безхазяйної ГТС та здійснення публікації оголошення у друкованому засобі масової інформації про взяття на облік такої ГТС; б) про звернення до суду із заявою про передачу безхазяйного нерухомого майна (ГТС) у комунальну власність територіальної громади місцевої ради після спливу строку, встановлено статтею 335 Цивільного кодексу України (один рік з дня взяття на облік безхазяйного нерухомого майна).

Для взяття ГТС на облік як об'єкту нерухомого майна, який не має власника, або власник якого невідомий, місцевій раді (безпосередньо або через її виконавчий орган) необхідно звернутись до державного реєстратора відповідного територіального органу Міністерства юстиції України за місцем знаходження ГТС та подати Заяву про взяття на облік ГТС як безхазяйної нерухомої речі (згідно форми затвердженої Міністерством юстиції України¹).

За результатом розгляду вказаної заяви державний реєстратор приймає одне із двох рішень: або щодо взяття на облік безхазяйного нерухомого майна, або щодо відмови у взятті на такий облік.

Датою та часом взяття на облік безхазяйного нерухомого майна (в даному випадку ГТС) вважаються дата та час реєстрації відповідної заяви, за результатом розгляду якої державним реєстратором прийнято рішення щодо взяття на облік безхазяйного нерухомого майна.

¹ Форми реєстраційних заяв в сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно можна завантажити на сайті Департаменту державної реєстрації та нотаріату Міністерства юстиції України за посиланням: http://ddr.minjust.gov.ua/uk/5021ff0875b628596e73198c56d4778f/sfera_derzhavnoyi_reestratsiyi_rechovyh_prav_na_neruhome_mayno/

Умови, підстави та процедура взяття на облік безхазяйного нерухомого майна визначені у Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 р. № 1127.

2.3.2. Здійснення оголошення у друкованому засобі масової інформації про взяття нерухомої речі (ГТС) на облік органом державної реєстрації прав як безхазяйної.

Цивільним кодексом України, зокрема статтею 335, не визначено суб'єкта, на якого покладається обов'язок забезпечити здійснення оголошення у друкованому засобі масової інформації. Проте, із самої суті цих правовідносин вбачається, що таким суб'єктом є відповідний орган місцевого самоврядування, адже саме він є зацікавленою особою щодо набуття права власності на безхазяйну нерухому річ (ГТС), що підтверджується загальною практикою набуття права власності на безхазяйне майно.

2.3.3. Звернення до суду із заявою про передачу безхазяйної нерухомої речі (ГТС) у комунальну власність

Через рік після взяття на облік майна (ГТС) та публікації оголошення у друкованому ЗМІ, у місцевої ради виникає право звернутись до суду із заявою про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність.

Судові справи про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність відносяться до справ окремого провадження (яке відносно загального судового провадження є спрощеним, більш оперативним та менш затратним).

Порядок подання вказаної заяви до суду та її судового розгляду врегульовано Цивільним процесуальним кодексом України (статті 329-333).

Така заява подається до місцевого загального суду за місцезнаходженням нерухомого майна (ГТС).

У заяві про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність територіальної громади (в даному випадку ГТС) зазначаються основні характеристики цієї нерухомої речі, посилання на документи про її взяття на облік органом державної реєстрації прав на нерухоме майно та на друковані засоби масової інформації, в яких було зроблено оголошення про взяття даної нерухомої речі на облік.

За подання заяви сплачується судовий збір в розмірі, що складає 0,5 розміру прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, встановленого станом на 01 січня календарного року, в якому подається заява (Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р. № 3674-VI).

Судове рішення в такому провадженні набирає законної сили через 30 днів з дати його проголошення (якщо не було подано апеляційну скаргу).

В результаті отримуємо судове рішення, на підставі якого у відповідній територіальній громаді виникає право власності на ГТС (рішення суду є правовстановлюючим документом) та на підставі якого відбувається державна реєстрація права власності на цю ГТС.

2.3.4. Державна реєстрація права власності на ГТС.

Державна реєстрація права власності на нерухоме майно (в даному випадку ГТС) на підставі рішення суду проводиться *виключно* на підставі рішень, отриманих у результаті інформаційної взаємодії Державного реєстру прав та Єдиного державного реєстру судових рішень, без подання заяви про реєстрацію.

У день набрання законної сили рішенням суду, Державна судова адміністрація України забезпечує передачу до Державного реєстру прав примірника такого судового рішення. У день надходження рішення суду, державний реєстратор формує та реєструє необхідну заяву.

Проведення реєстраційних дій на підставі рішень судів здійснюється без справляння адміністративного збору.

Державна реєстрація права власності проводиться у строк, що не перевищує п'яти робочих днів з дня реєстрації заяви в Державному реєстрі прав.

Особливості проведення державної реєстрації прав на підставі рішень судів регулюється статтею 31¹ Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та пунктами 35-39 Постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 25.12.2015 р. № 1127.

2.4. Прийняття рішення про знесення (ліквідацію, демонтаж) ГТС.

Як зазначалося вище, прийняти рішення про знищення майна (в даному випадку ГТС) може тільки його власник.

Якщо мова йде про застосування цього алгоритму до ГТС, що були безхазайними й право комунальної власності на які набула територіальна громада, то за законодавством питання розпорядження комунальним майном (включаючи прийняття рішень про його ліквідацію (знесення, демонтаж)) належить до виключних повноважень місцевої ради, що вирішується на її пленарних засіданнях (ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). Тобто в цьому випадку, наступним і важливим кроком в процесі ліквідації ГТС, буде прийняття відповідною радою рішення про ліквідацію (знесення, демонтаж) ГТС. В основу та обґрунтування такого рішення ради рекомендується покласти висновки Комісії з проведення обстеження та інвентаризації про недоцільність використання ГТС, або висновок виконавчого органу ради; а також можливі: дослідження/висновки/експертні висновки/рекомендації профільних органів (водних ресурсів, екології, МНС, тощо), науковців, спеціалістів.

Якщо мова йде про застосування цього алгоритму до ГТС, що перебуває у приватній власності фізичних та/або юридичних осіб, то за законодавством питання розпорядження приватним майном (включаючи прийняття рішень про його ліквідацію (знесення, демонтаж)) належить до повноважень цих осіб-власників або їх уповноважених осіб чи уповноважених органів.

2.5. З'ясування питання про обов'язковість проведення оцінки впливу на довкілля (ОВД).

Нормативно-правове регулювання визначення обов'язковості здійснення оцінки впливу на довкілля здійснюється Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля» від 13.12.2017 р. № 1010.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», здійснення ОВД є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, визначеної частинами другою і третьою цієї статті. Така планована діяльність підлягає ОВД до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

Під планованою діяльністю вищезазначений Закон розуміє – плановану господарську діяльність, що включає будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення, розширення, перепрофілювання, ліквідацію (демонтаж) об'єктів, інше втручання в природне середовище (пункт 3 частини 1 статті 1 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»).

В частинах 2 та 3 статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» наведено перелік видів діяльності, які підлягають ОВД.

Так, в пункті 11 частині 2 статті 3 зазначеного Закону встановлено, що: перша категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають оцінці впливу на довкілля, включає, зокрема: *греблі, водосховища та інші об'єкти, призначені для утримання та постійного зберігання води, коли нові або додаткові об'єми затриманої води перевищують 10 мільйонів кубічних метрів.*

Тобто, виходячи із змісту вищевказаної норми закону, діяльність по знесенню (ліквідації, демонтажу) ГТС обов'язково підлягає ОВД тільки в тому випадку, якщо внаслідок такого знесення (ліквідації, демонтажу) здійснюється збільшення об'ємів саме затриманої води (не звільненої).

Оскільки суть знесення (ліквідації, демонтажу) такої ГТС як гребля та дамба полягає як раз у зворотному ефекті – зменшенні об'ємів затриманої води (або створенні відсутності затримки води), то можна дійти висновку, що при здійсненні ліквідації таких ГТС як гребля/дамба проведення ОВД Законом не вимагається.

Проте, внаслідок недосконалості нормотворчої техніки не виключені випадки іншого тлумачення положення п. 1. ч. 2 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» у ситуаціях, коли існуюча гребля чи дамба (запланована до знесення) вже призначена для затримки більше 10 мільйонів кубічних метрів, або коли таке збільшення відбудеться в результаті її знесення (наприклад, у об'єкті, призначеному для утримання та постійного зберігання води нижче за течією).

Враховуючи відсутність широкої практики застосування вищевказаного положення Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» та можливі негативні ризики, рекомендуємо мати документальне підтвердження об'ємів

води, що утримується ГТС (якщо ГТС виконує свою функцію, або частково її виконує), це може бути, наприклад: проектна документація, висновки комісії при проведенні обстеження/інвентаризації тощо.

У випадку практичної реалізації проекту по знесенню греблі/дамби, що забезпечують утримання та зберігання більше 10 мільйонів кубічних метрів води або коли таке збільшення відбудеться в результаті її знесення, вважаємо за доцільне звернутись за роз'ясненнями до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища (наразі – Мінприроди України).

2.6. З'ясування необхідності отримання Дозволу на проведення робіт на землях водного фонду.

Роботи по знесенню (ліквідації, демонтажу) ГТС можуть бути пов'язані із проведенням днопоглиблювальних робіт на землях водного фонду.

Якщо буде встановлено, що для проведення робіт по знесенню ГТС потрібно проводити днопоглиблювальні роботи, необхідно отримати спеціальний Дозвіл на проведення днопоглиблювальних робіт.

Умови та механізм отримання вищезазначеного дозволу регулюється Порядком видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 557 (далі – Порядок).

Дія вказаного Порядку не поширюється на випадки проведення робіт, пов'язаних з:

- природоохоронною та протипаводковою діяльністю, яку провадить Держводагентство та організації, що належать до сфери його управління;
- безпекою судноплавства на внутрішніх водних шляхах України;
- будівництвом і реконструкцією водних об'єктів у лісах для протипожежних цілей;
- виконанням підготовчих і будівельних робіт, механізм та процедура виконання яких затверджені Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт» від 13.04.2011 р. № 466.

В пункті 3 Порядку визначено суб'єктів, які видають такі дозволи, а це:

1. Мінприроди - у разі проведення робіт на землях водного фонду в межах прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів, у внутрішніх морських водах, лиманах і територіальному морі;

2. Держводагентство за погодженням з Мінприроди - *у разі проведення на землях водного фонду днопоглиблювальних робіт, робіт з прокладення кабелів, трубопроводів та інших комунікацій (крім робіт на землях водного фонду в межах прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів, у внутрішніх морських водах, лиманах і територіальному морі).*

Розгляд документів та видача дозволу на проведення днопоглиблювальних робіт здійснюється уповноваженим органом протягом 30 календарних днів (у разі відсутності зауважень).

2.7. З'ясування необхідності оформлення дозвільної документації на знесення (ліквідацію, демонтаж) ГТС та виконання робіт по знесенню ГТС.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку будівельних робіт, які не потребують документів, що дають право на їх виконання, та після закінчення яких об'єкт не підлягає прийняттю в експлуатацію» від 07.06.2017 р. № 406, знесення і демонтаж будівель та споруд без подальшого будівництва без порушення експлуатаційної придатності інших будівель і споруд, здійснюється без дозвільних документів на проведення будівельних робіт.

Необхідно зазначити, що існують випадки, коли для знесення будівель та споруд, необхідно оформлювати дозвільні документи на проведення будівельних робіт, в порядку встановленому Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI та Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт» від 13.04.2011 р. № 466.

Так, отримання дозвільних документів є обов'язковим, якщо знесення ГТС:

а) здійснюється із порушенням експлуатаційної придатності інших будівель та споруд;

б) пов'язано із наступним будівництвом (реалізацією проекту нового будівництва) та за своєю суттю є підготовкою об'єкта (ділянки) до нового будівництва (підготовчі роботи).

Однак, роботи по знесенню (ліквідації, демонтажу) ГТС відносяться до робіт підвищеної небезпеки, під час виконання яких можуть використовуватись машини, механізми, устаткування підвищеної небезпеки тощо, що вимагатиме наявності у виконавця таких робіт спеціальних дозволів, атестованих працівників, що допущені до роботи з такими машинами, механізмами та устаткуванням, а також дотримання спеціальних законодавчих вимог по охороні праці.

В зв'язку з цим, знесення (ліквідація, демонтаж) ГТС обумовлює залучення на підставі договору спеціалізованої підрядної організації, яка матиме всі необхідні дозволи та відповідатиме іншим вимогам законодавства для виконання таких робіт.

Результатом роботи по знесенню (ліквідації, демонтажу) ГТС є повне знищення ГТС на водному об'єкті із прибиранням (вивезенням) матеріалів та будівельних відходів (сміття), що підтверджується підписаним замовником та підрядником актом виконаних робіт.

У статтях 346, 349 Цивільного кодексу України встановлено, що у разі знищення майна, право власності на нього припиняється.

2.8. Реєстрація припинення права власності у зв'язку із знесенням ГТС.

Відповідно до статті 349 Цивільного кодексу України, у разі знищення майна, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на це майно припиняється з моменту внесення за заявою власника змін до державного реєстру.

Таким чином, після фактичного знесення (ліквідації, демонтажу) ГТС фінальним кроком буде виконання процедури по внесенню відповідних відомостей до Держаного реєстру речових прав на нерухоме майно (відповідно до якого ліквідована ГТС ще обліковується за територіальною громадою як власність).

Державна реєстрація припинення права власності на ГТС як об'єкт нерухомого майна здійснюється на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Відповідно до пункту 75 вказаної Постанови, для державної реєстрації припинення права власності на об'єкт нерухомого майна, об'єкт незавершеного будівництва у зв'язку з його знищенням подається документ, відповідно до якого підтверджується факт такого знищення.

Законодавством такий документ прямо не визначений. Отже, власнику необхідно самому потурбуватись про достатнє документальне підтвердження знищення споруди.

Так, для належного документального підтвердження необхідно замовити в БТІ проведення технічної інвентаризації ГТС після знесення. Результати такої інвентаризації слід оформити:

- довідкою БТІ про знесення об'єкту нерухомого майна (ГТС) та його фактичну відсутність;

- погашенням технічного паспорта ГТС шляхом здійснення в ньому відповідного напису виконавцем та керівником БТІ.

Додатковими документами, що підтверджують знесення ГТС можуть слугувати договір підряду на виконання робіт по знесенню (ліквідації, демонтажу) ГТС та акт виконаних робіт.

Після подання вищевказаних документів державному реєстратору, він робить відповідний запис в реєстрі і з цього моменту ГТС не існує офіційно, а право власності на таку ГТС – припинено.

* * * * *

Поза межами цієї юридичної довідки-алгоритму дій по знесенню ГТС, залишилися ГТС воднотранспортного комплексу, що забезпечують функціонування морського і річкового транспорту та використовуються з метою забезпечення безпеки судноплавства та здійснення господарської діяльності, а також ГТС для транспортування та складування промислових відходів.

Нормативно-правове регулювання:

- Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000, який затверджено і введено в дію Наказом Держстандарту України від 17.08.2000 р. № 507;

- ДБН В.2.4-3:2010 «Гідротехнічні споруди. Основні положення», введені в дію з 01.01.2011 р.;

- ДБН А.2.2-1-2003 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд», затверджені Наказом Держбуду України від 15.12.2003 р. № 214 та введені в дію з 01.04.2004 р.;

- ДБН. Д.2.2-46-99 Ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи Збірника 46 «Роботи при реконструкції будівель і споруд», затверджені наказом Держбуду України від 05.11.1999 р. № 270 та введені в дію 01.01.2000 р.;

- ДСТУ 7501:2014 «Гідроелектростанції малі. Терміни та визначення понять», прийнятий наказом Мінекономрозвитку України від 16.09.2014 р. № 1111 та введений в дію з 01.01.2015 р.;

- Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР;

- Цивільний кодекс України 16.01.2003 р. № 435-IV;

- Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.;

- Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III;

- Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. № 1952-IV;

- Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. № 586-XIV;

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР;

- Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р. № 687-XIV;

- Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI;

- Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р. № 3674-VI;

- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII;

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII;

- Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р. № 2245-III;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 25.12.2015 р. № 1127;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля» від 13.12.2017 р. № 1010;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» від 17.09.1996 р. № 1147;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку будівельних робіт, які не потребують документів, що дають право на їх виконання, та після закінчення яких об'єкт не підлягає прийняттю в експлуатацію» від 07.06.2017 р. № 406;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт» від 13.04.2011 р. № 466;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» від 28.08.2013 р. № 808;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури» від 23.05.2011 р. № 554;
- Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Положення про організацію та порядок здійснення технічного нагляду за гідротехнічними спорудами водотранспортного комплексу» від 16.01.2014 р. № 21;
- Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України «Про затвердження Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна» від 24.05.2001 р. № 127;
- Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України «Про затвердження форми звітності п 1-ізт (річна) «звіт про інженерний захист територій населених пунктів» та інструкції щодо її заповнення» від 22.03.2010 р. № 76;
- Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України «Про затвердження Правил безпеки при експлуатації каналів, трубопроводів, інших гідротехнічних споруд у водогосподарських системах» від 03.04.2012 р. № 661;
- Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» від 23.02.2006 р. № 98;
- Методика проведення натурних обстежень земляних гребель і захисних дамб водогосподарського призначення – посібник до ВБН В.2.4-33-2.3.-03-2000 «Регулювання русел річок. Норми проектування»;
- Методичні рекомендації стосовно об'єктів нерухомого майна, права на які підлягають державній реєстрації, схвалені рішенням колегії Державної реєстраційної служби України від 11.12.2012 р., протокол № 3;

Нормативно-правові акти, що також стосуються предмета дослідження:

- «Технічна експлуатація електричних станцій і мереж. Правила» затверджений та введений в дію наказом Міністерства палива та енергетики від 13.06.2003 р. № 296;
- ГКД 34.03.106-2003 Безпека гідротехнічних споруд і гідротехнічного обладнання електростанцій України. Положення про галузеву систему нагляду;
- ДБН А.3.2-2-2009 Охорона праці і промислова безпека у будівництві, затверджені та введені в дію наказами Мінрегіонбуду України від 27.01.2009 р. № 45, від 04.06.2010 р. № 202, від 25.05.2011 р. № 53 та наказом Мінрегіону від 30.12.2011 р. № 417;
- Закон України «Про аквакультуру» від 18 вересня 2012 року № 5293-VI;
- Закон України «Про меліорацію земель» від 14.01.2000 р. № 1389- XIV;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій» від 17.06.2015 р. № 409;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» від 26.10.2011 р. № 1107;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України» від 20.08.2014 р. N 393;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій» від 26.01.2015 р. № 18;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій» від 17.06.2015 р. № 409.